

Bijzondere bijstand 2016

Leonore Braggaar

Thirsa Leendertse

Jeremy Weidum

Met medewerking van Frank Bastiaans en Erick Markiet

30 oktober 2017

Samenvatting

Nederlandse gemeenten hebben in 2016 in totaal 525 miljoen euro uitgegeven aan bijzondere bijstand. Dit bedrag is inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura. De informatie is afkomstig uit een extra onderzoek (extra uitvraag) naar uitgaven aan bijzondere bijstand. Van de gemeentelijke eenheden heeft 83 procent gerespondeerd.

In 2016 is bijna 100 miljoen meer aan bijzondere bijstand uitgegeven dan in 2015. Aan het cluster Financiële transacties werd het grootste bedrag besteed: 153 miljoen.

In het huidige onderzoek zijn de kosten voor woninginrichting voor het eerst opgenomen als aparte post. In 2016 hebben de gemeenten in totaal 49 miljoen euro aan woninginrichting uitgegeven. In het overgrote deel van de gevallen zijn deze kosten geboekt onder het cluster Voorzieningen voor wonen.

Vooraf aan het onderzoek naar de bijzondere bijstand in 2016, zijn verscheidene gemeenten geïnterviewd. Het doel was verklaringen te vinden voor het feit dat het bedrag aan bijzondere bijstand uit de extra uitvraag lager kan zijn dan het bedrag uit de Bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS). Op grond van dit kwalitatieve onderzoek zijn lagere bedragen uit de extra uitvraag meegenomen bij het berekenen van het in 2016 uitgegeven bedrag aan bijzondere bijstand..

CBS Den Haag
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag
Postbus 24500
2490 HA Den Haag
+31 70 337 38 00
www.cbs.nl

projectnummer 302698-2
Sociaaleconomische en demografische statistieken
30 oktober 2017

kennisgeving De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteur(s) en komen niet noodzakelijk overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding onderzoek	4
1.2 Doel van het onderzoek	4
1.3 Opzet van het rapport	4
2. Kwalitatief onderzoek	5
2.1 Methode kwalitatief onderzoek	5
2.2 Resultaten van de interviews	5
2.3 Conclusie kwalitatief onderzoek	7
3. Onderzoeksmethode: extra uitvraag	8
3.1 Extra uitvraag	8
3.2 Schatting model totaalbedrag en clusters bijzondere bijstand BUS	9
3.3 Schatting kosten beschermingsbewind en woninginrichting	10
4. Resultaten: extra uitvraag	12
4.1 Respons	12
4.2 Betrouwbaarheid van de regressiemodellen	12
4.3 Bedragen aan bijzondere bijstand in 2016	13
4.4 Kosten beschermingsbewind en woninginrichting	15
5. Conclusie: extra uitvraag	16
Bijlage 1. Vragenlijst extra uitvraag bijzondere bijstand	17

1. Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) heeft informatie nodig over de uitgaven van gemeenten aan bijzondere bijstand. In de Bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS) worden echter niet alle uitgaven bijzondere bijstand geregistreerd, omdat deze statistiek alleen de uitgaven op persoonsniveau bevat. Uitgaven aan projectmatige verstrekkingen en/of betalingen in natura ontbreken in de BUS. Over de periode 2010-2015 is daarom jaarlijks een extra uitvraag gedaan bij gemeenten om het totale bedrag aan bijzondere bijstand uitgegeven in het verslagjaar volledig in kaart te brengen. SZW wil ook dit jaar weten wat het totale bedrag is dat in 2016 aan bijzondere bijstand is verstrekt. Daarom is ook voor het verslagjaar 2016 een extra uitvraag uitgevoerd. Daarnaast is er een extra onderzoek uitgevoerd naar oorzaken van de bevinding uit vorige onderzoeken dat gemeenten bij de extra uitvraag ook wel bedragen kunnen invullen die lager zijn dan de bedragen uit de BUS. Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd door gemeenten te interviewen.

Dit rapport beschrijft de uitkomsten van de interviews en van de extra uitvraag over 2016. Daarnaast gaat het in op de gehanteerde methode van het onderzoek.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het vaststellen van het totaalbedrag dat gemeenten uitgeven aan bijzondere bijstand, met een specifieke uitsplitsing naar kosten in diverse clusters en naar woninginrichting en bewindvoering. Daarnaast wordt onderzocht waarom gemeenten soms lagere bedragen opgeven in de extra uitvraag ten opzichte van de maandelijkse opgave in de BUS.

Nieuw in deze jaargang van het onderzoek is de aparte vraag naar de kosten voor woninginrichting. In voorgaande edities van dit onderzoek werden deze kosten alleen meegeteld als onderdeel van andere clusters. Voorbeelden van inrichtingskosten zijn uitgaven voor vloerbedekking, gordijnen of duurzame gebruiksgoederen zoals een wasmachine.

Daarnaast wordt onderzocht waarom gemeenten soms lagere bedragen opgeven in de extra uitvraag ten opzichte van de opgave in de BUS.

1.3 Opzet van het rapport

Het onderzoek bestond uit twee onderdelen. Het eerste deel is een kwalitatief onderzoek en wordt beschreven in hoofdstuk 2. Het tweede deel betreft de extra uitvraag voor de bepaling van het totale bedrag dat gemeenten hebben uitgegeven aan bijzondere bijstand. In hoofdstuk 3 wordt de methode van de extra uitvraag beschreven, in hoofdstuk 4 komen de uitkomsten aan bod. Tot slot is de conclusie van het onderzoek opgenomen in hoofdstuk 5.

2. Kwalitatief onderzoek

Bedragen bijzondere bijstand die door gemeenten zijn ingevuld, kunnen lager uitkomen dan bedragen uit BUS. Dit was al uit vorige onderzoeken gebleken. Deze lagere bedragen liggen niet in de lijn der verwachting omdat de veronderstelling is dat bedragen uit de extra uitvraag ook projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura kunnen omvatten, bijstandsuitgaven die in de BUS ontbreken, als zij niet in de afzonderlijke bijstandsrecords van de BUS kunnen worden opgenomen. Door middel van kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews werd onderzocht waarom gemeenten soms lagere bedragen opgeven in de extra uitvraag ten opzichte van de BUS.

2.1 Methode kwalitatief onderzoek

Selectie van gemeenten voor interviews

Voor de selectie van de gemeenten is gekeken naar de vragenlijsten die door de berichtgevers voor het verslagjaar 2015 waren ingevuld. Hierbij zijn de gemeentelijke eenheden geordend op de grootte van het verschil tussen het BUS-bedrag en het bedrag van de extra uitvraag. Het ging steeds om het totaalbedrag dat in de desbetreffende gemeentelijke eenheid aan bijzondere bijstand was uitgegeven.

Benadering van de gemeenten

Deze gemeentelijke eenheden zijn benaderd om een afspraak te maken voor een interview over de oorzaken van de lagere bedragen van de extra uitvraag. Om de contactpersonen de gelegenheid te geven zich voor te bereiden op het interview zijn de vragenlijsten vooraf opgestuurd. Zoals in paragraaf 3.1.2 is aangegeven, is de bijzondere bijstand in de BUS onderverdeeld in de clusters a tot en met m. Voor een overzicht van de clusters wordt naar die paragraaf verwezen.

Geïnterviewde gemeenten

Er zijn 15 gemeenten telefonisch geïnterviewd. Sommige gemeenten hebben ook nog na afloop van het gesprek via e-mail aanvullende informatie geleverd. Daarnaast heeft een aantal gemeenten contact gezocht met het CBS omdat zij verschillen tussen de aantallen en bedragen in de BUS en de extra uitvraag opmerkten. Bij deze gemeenten is via de mail of telefonisch gecommuniceerd over de oorzaak van deze verschillen. Voor de analyse zijn de uitkomsten uit deze mails en gesprekken ook meegenomen in het onderzoek. In totaal ging het om 21 reacties van contactpersonen die betrekking hadden op 21 verschillende gemeenten.

2.2 Resultaten van de interviews

Uit de reacties van de contactpersonen bleek dat het niet altijd eenvoudig was om te achterhalen wat oorzaken kunnen zijn voor lagere bedragen in de extra uitvraag. Toch konden er verschillende verklaringen worden gegeven.

Verskil in interpretatie

Een aantal gemeenten geeft aan dat verschil in interpretatie over wat tot bijzondere bijstand moet worden gerekend een rol blijkt te kunnen spelen. Wat volgens de BUS tot de bijzondere bijstand behoort, kan door een gemeentelijke financiële administratie onder een andere post, die niet tot de bijzondere bijstand wordt gerekend, zijn geboekt.

In de woorden van een gemeente:

“In zijn algemeenheid kan worden opgemerkt dat de grote afwijkingen in de extra uitvraag het gevolg zijn van een afwijkende definitie in onze financiële administratie over datgene wat verantwoord wordt op de kostenplaats Bijzondere bijstand.

In de extra uitvraag staan uitsluitend de bedragen die verantwoord zijn op de kostenplaats Bijzondere Bijstand. Dit bedrag staat ook genoemd in ons Jaarverslag als het bedrag van de Bijzondere bijstand.”

Twee gemeenten waarbij verschil in interpretatie een rol speelde, gaven aan bij de volgende uitvraag meer de lijn van de BUS te zullen volgen. Voor een van deze gemeenten betekende dit dat het aanzienlijk lagere bedrag van de extra uitvraag niet meer zou worden opgegeven.

Niet meer na te gaan

Eén contactpersoon meldde dat niet meer te achterhalen viel, aan welke bron bij het onderzoek over het verslagjaar 2015 de voorkeur zou moeten hebben

Er waren ook gemeenten die tijdens het interview aangaven bij nader inzien een duidelijke voorkeur te hebben voor een van beide bronnen. De extra uitvraag werd vaker genoemd en wel in praktisch de helft van gevallen. De BUS was minder vaak de voorkeursbron. Bij één gemeentelijke eenheid werd aangegeven dat bij het ene cluster het BUS-bedrag als beter moest worden gezien en bij het andere cluster de extra uitvraag.

Voor de extra uitvraag als bron van voorkeur werden verschillende redenen gegeven.

Niet optimale inrichting systeem van de BUS

Het nog niet geheel juist ingericht zijn van het systeem dat voor de BUS wordt gebruikt, was een van de redenen die werd genoemd:

“We hebben geconstateerd dat XXX niet conform de clusterindeling BUS-statistiek is ingericht. Zo wordt de Inkomensvoet in XXX geregistreerd onder cluster A in plaats van K.”

Dubbel inboeken

Het per abuis dubbel inboeken in de BUS van een bedrag bijzondere bijstand werd ook als reden opgegeven.

Onterechte aanlevering als bijzondere bijstand

Een andere oorzaak die een aantal keer werd opgegeven, betrof het ten onrechte als bijzondere bijstand in de BUS opgenomen te zijn van bedragen die krachtens de Bbz of IOAZ waren verstrekt. Deze bedragen kwamen bij cluster g (uitstroombevordering) terecht. In deze gevallen ging om dezelfde grote gemeente die als berichtgever fungeerde voor een kleinere gemeente, alleen voor de Bbz en IOAZ.

Nagekomen correcties in de extra uitvraag

Er werd ook expliciet gevraagd of later doorgevoerde correcties de oorzaak konden zijn van het verschil tussen het bedrag van de BUS en dat van de extra uitvraag. Met deze vraag werd geprobeerd na te gaan of nagekomen informatie in de gemeentelijke administratie een rol speelde. Gedoeld werd op informatie die nog niet beschikbaar was ten tijde van de gegevenslevering via de BUS-bestanden. Het merendeel van de contactpersonen gaf duidelijk aan dat er geen sprake was van dergelijke correcties. Eén contactpersoon meldde dat zulke aanpassingen wel van invloed kunnen zijn:

“Ja. Deze correcties kunnen wel 3-6 maanden later worden aangebracht (met terugwerkende kracht), zodat de boekhouding klopt.”

Voor de BUS als bron van voorkeur werden ook verschillende redenen gegeven. Deze hingen vooral samen met het min of meer handmatig samenstellen van de één keer per jaar te verstrekken gegevens voor de extra uitvraag.

Niet meenemen van post bijzondere bijstand

Zo werd door een contactpersoon aangegeven dat een van de clusters bijzondere bijstand in het systeem dat werd gebruikt voor het invullen van de extra uitvraag, geboekt was onder de algemene bijstand en daarom over het hoofd was gezien.

Afbakenen verslagperiode

Het niet geheel juist afbakenen van de verslagperiode werd ook gemeld.

Typefouten

Typefouten werden ook als reden genoemd.

2.3 Conclusie kwalitatief onderzoek

Uit eerdere onderzoeken is naar voren gekomen dat bij een deel van de gemeenten in de extra uitvraag lagere bedragen voor bijzondere bijstand werden gerapporteerd dan in de BUS. Uit de interviews met gemeenten kwam geen eenduidige reden naar voren voor de geconstateerde verschillen. Diverse factoren lijken de oorzaak te kunnen zijn voor de lagere bedragen in de extra uitvraag vergeleken met de BUS. Op grond van de analyse van de interviewvragen is er voor gekozen de lagere bedragen van de extra uitvraag mee te nemen in het onderzoek over het verslagjaar 2016. De eerste reden is dat van de contactpersonen die de enquêtevragen hebben beantwoord, praktisch de helft heeft aangegeven dat de eigen opgave (met een lager bedrag) bij de extra uitvraag de voorkeur had. Minder dan de helft bestempelde de BUS-bedragen als beter. De tweede reden is dat een aantal gemeenten waarvan de BUS-bedragen voor het verslagjaar 2015 als beter moesten worden beschouwd, aangaven de extra uitvraag voor het verslagjaar 2016 meer in lijn met de BUS te zullen invullen.

3. Onderzoeksmethode: extra uitvraag

Het tweede deel van het onderzoek bestaat uit een extra uitvraag bij gemeenten naar de bedragen bijzondere bijstand zoals uitgegeven door gemeenten, voor de bepaling van het totale bedrag aan bijzondere bijstand dat door gemeenten is besteed in 2016. Allereerst komt de methode voor de extra uitvraag aan gemeenten aan bod. Vervolgens wordt ingegaan op de methode voor het schatten van de bedragen aan bijzondere bijstand in 2016.

3.1 Extra uitvraag

3.1.1 Populatie

De extra uitvraag voor het verslagjaar 2016 is uitgevoerd onder alle gemeenten in Nederland. Daarbij zijn de berichtgevers van alle gemeenten benaderd met de vragenlijst bijzondere bijstand (zie bijlage 1). Een berichtgever is een gemeente of een dienst die door een aantal gemeenten is opgezet en de gegevens voor de BUS aanlevert aan het CBS via een bepaald softwarepakket. Een berichtgever kan gegevens verstrekken over verschillende gemeenten, maar het omgekeerde komt ook voor: verschillende berichtgevers kunnen over één gemeente rapporteren. Bij het onderzoek is als eenheid van onderzoek de combinatie berichtgever-gemeente gehanteerd. In het vervolg van dit rapport wordt de combinatie berichtgever-gemeente aangeduid met de term 'gemeentelijke eenheid'. In het verslagjaar 2016 telde Nederland 390 gemeenten die waren verdeeld in 477 gemeentelijke eenheden.

3.1.2 Vragenlijst

Alle berichtgevers hebben een of meerdere vragenlijsten ontvangen (een vragenlijst voor elke gemeentelijke eenheid waarover zij rapporteren), waarin de bedragen volgens de BUS al waren ingevuld. Het verzoek was om de opgegeven bedragen te controleren op juistheid en in geval van onjuistheid/onvolledigheid aan te vullen met de juiste bedragen bijzondere bijstand volgens de gemeentelijke administratie.

In de vragenlijst werden de volgende onderdelen onderscheiden:

- totaal bijzondere bijstand
- cluster a directe levensbehoeften
- cluster b voorzieningen voor huishouden
- cluster c voorzieningen voor wonen
- cluster d voorzieningen voor opvang
- cluster e kosten uit maatschappelijke zorg
- cluster f financiële transacties
- cluster g uitstroombesteding
- cluster h medische dienstverlening
- cluster i overige kostensoorten
- cluster j kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand
- cluster k individuele inkomensvoorslag
- cluster l individuele studietoelage
- cluster m collectieve aanvullende ziektekostenverzekering.
- kosten aan beschermingsbewind
- kosten voor woninginrichting

De laatste twee categorieën vormen geen afzonderlijke clusters, maar maken deel uit van andere clusters. Het gaat om de kosten aan beschermingsbewind en kosten voor woninginrichting. Voor deze kosten konden gemeenten invullen onder welk cluster zij deze scharen. In bijlage 1 is de vragenlijst opgenomen.

3.1.3 Bruikbaarheid van de respons

De bedragen uit de respons zijn gebruikt om een model te bepalen waarmee de bedragen bijzondere bijstand van niet-responderende gemeentelijke eenheden kunnen worden geschat. In voorgaande onderzoeken naar de bijzondere bijstand werden enkel de bedragen die groter of gelijk waren aan de bedragen vanuit de BUS-bestanden als bruikbaar voor dit model beschouwd. Op basis van de resultaten van het kwalitatieve deel van het onderzoek naar de lagere bedragen, zoals beschreven in hoofdstuk 2, is besloten in het huidige onderzoek ook de gemeentelijke opgaven die lager zijn dan het bedrag vanuit de BUS mee te nemen voor de schatting van het bedrag van de non-respons.

Voor de analyses betekent dit dat alle opgegeven bedragen door responderende gemeenten zullen worden gebruikt voor verdere analyse, ongeacht of ze lager of hoger zijn dan het opgegeven BUS-bedrag. Dit geldt voor zowel het totale bedrag bijzondere bijstand als voor de aparte clusters.

3.2 Schatting model totaalbedrag en clusters bijzondere bijstand BUS

Bij het schatten van de regressiemodellen voor het totaalbedrag en clusters bijzondere bijstand, zijn alle bedragen van de vragenlijsten gebruikt; ongeacht of het bedrag volgens de extra uitvraag groter, gelijk of kleiner was dan het bedrag volgens de BUS. De modellen kunnen hierdoor vergeleken met vorige jaren op basis van meer waarnemingen geschat worden, wat leidt tot kleinere onzekerheidsmarges en dus een hogere nauwkeurigheid.

Voor de schatting van het totaalbedrag en de afzonderlijke clusters bijzondere bijstand van non-responderende gemeenten, worden de bedragen van de G4 buiten beschouwing gelaten. Deze wijken namelijk dermate af ten opzichte van de andere gemeenten dat dit zou leiden tot een vertekening van de modellen. Voor deze gemeenten worden de bedragen van de vragenlijst meegenomen, aangezien zij allen hebben gerespondeerd.

Achtergrond gehanteerde modellen

Per onderscheiden categorie van bijzondere bijstand is een lineair regressiemodel bepaald om de relatie te beschrijven tussen het bedrag volgens de BUS en het bedrag volgens de extra uitvraag. Hierbij is steeds gebruik gemaakt van de volgende regressievergelijking: $y = a + bx + \varepsilon$, waarbij

- y: bedrag aan bijzondere bijstand per gemeentelijke eenheid volgens de extra uitvraag (inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura);
- x: bedrag aan bijzondere bijstand per gemeentelijke eenheid volgens de BUS (exclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura);
- a en b: regressiecoëfficiënten en ε : storingsterm met σ als standaarddeviatie.

De regressiecoëfficiënten a en b worden geschat met behulp van de methode van de kleinste kwadraten som. Dit houdt in dat de coëfficiënten a en b zodanig worden vastgesteld dat de som van de gekwadrateerde afwijkingen ten opzichte van de regressielijn ($y = a + bx$) zo klein mogelijk is.

In formulevorm: geminimaliseerd wordt $\chi^2 = \sum_i (y_i - a - bx_i)^2$ voor de coëfficiënten a en b. Hierbij worden de afgeleiden naar a en b gelijkgesteld aan 0:

$$\begin{aligned} \text{I:} & \quad \sum_i [-2y_i + 2a + 2bx_i] = 0 \\ \text{II:} & \quad \sum_i [-2x_i y_i + 2ax_i + 2bx_i^2] = 0 \end{aligned}$$

↓

$$\begin{aligned} \text{I:} & \quad aN + b \sum_i x_i = \sum_i y_i \\ \text{II:} & \quad a \sum_i x_i + b \sum_i x_i^2 = \sum_i x_i y_i \end{aligned}$$

↓

$$a = \frac{\sum_i x_i^2 \sum_i y_i - \sum_i x_i \sum_i x_i y_i}{N \sum_i x_i^2 - (\sum_i x_i)^2}$$

$$b = \frac{N \sum_i x_i y_i - \sum_i x_i \sum_i y_i}{N \sum_i x_i^2 - (\sum_i x_i)^2}$$

De gevonden regressievergelijking wordt vervolgens gebruikt om voor gemeentelijke eenheden waarbij wel een bedrag bekend is uit de BUS, maar niet uit de vragenlijst, het bedrag uit de vragenlijst bij te schatten.

3.2.1 Nauwkeurigheid van de uitkomsten

De gehanteerde modellen voor het berekenen van de uitgaven van non-responderende gemeentelijke eenheden gaan gepaard met een zekere onzekerheid. Uit de gevonden regressiemodellen kunnen onzekerheidsmarges op de uitkomsten worden berekend. Op basis van deze marges kan een uitspraak worden gedaan over de nauwkeurigheid van de schattingen.

3.3 Schatting kosten beschermingsbewind en woninginrichting

In het huidige onderzoek zijn, overeenkomstig met het onderzoek over 2015, de kosten die gemeenten maken voor het beschermingsbewind in kaart gebracht. Daarnaast is in het huidige onderzoek voor het eerst een vraag opgenomen over de kosten die gemeenten maken voor woninginrichting.

Omdat de kosten voor beschermingsbewind en woninginrichting echter niet apart zijn opgenomen in de BUS, is het niet mogelijk om een bijschatting te maken voor de non-respons volgens de methode zoals gebruikt voor het totaalbedrag en de clusters. In plaats daarvan is gebruik gemaakt van quotiëntschattingen: bij deze methode wordt aangenomen dat de verhouding tussen deze kostenposten en het totaalbedrag aan bijzondere bijstand voor en na ophoging gelijk blijft.

Allereerst is de verhouding berekend tussen het opgegeven bedrag aan beschermingsbewind en het totaalbedrag aan bijzondere bijstand uit de enquête vóór ophoging (*niet-opg*). Vervolgens is deze fractie vermenigvuldigd met het totaalbedrag aan bijzondere bijstand ná ophoging (*opg*) om te komen tot het opgehoogde bedrag aan beschermingsbewind. In een formule:

$$\text{beschermingsbewind}_{opg} = \frac{\text{beschermingsbewind}_{niet-opg}}{\text{bijzondere bijstand}_{niet-opg}} \times \text{bijzondere bijstand}_{opg}$$

Dezelfde berekening werd uitgevoerd voor woninginrichting:

$$\text{woninginrichting}_{opg} = \frac{\text{woninginrichting}_{niet-opg}}{\text{bijzondere bijstand}_{niet-opg}} \times \text{bijzondere bijstand}_{opg}$$

Omdat bovenstaande verhouding tussen het niet-opgehoogde bedrag aan beschermingsbewind en woninginrichting en het niet-opgehoogde totaalbedrag aan bijzondere bijstand duidelijk bleek te verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte, is deze berekening uitgevoerd voor alle gemeentegrootteklassen afzonderlijk om tot een nauwkeuriger resultaat te komen.

4. Resultaten: extra uitvraag

In dit hoofdstuk zullen de resultaten worden besproken met betrekking tot de extra uitvraag naar de bedragen bijzondere bijstand zoals uitgegeven door gemeenten voor de bepaling van het totaalbedrag aan bijzondere bijstand in 2016.

4.1 Respons

Van de 477 uitgestuurde vragenlijsten aan gemeentelijke eenheden over het verslagjaar 2016 zijn er 397 teruggestuurd. Dit komt overeen met een respons van 83 procent. Op het niveau van gemeenten blijkt dat 336 van de in totaal 390 gemeenten hebben gerespondeerd, wat overeenkomt met een respons van 86 procent.

4.2 Betrouwbaarheid van de regressiemodellen

De kwaliteit van de regressiemodellen is beoordeeld aan de hand van de correlatiecoëfficiënt R^2 , een statistische maat die aangeeft welk deel van de totale variantie door het model wordt verklaard (zie tabel 1). Als de correlatiecoëfficiënt van een regressiemodel 0,95 of hoger was, werd het betreffende model beschouwd als voldoende betrouwbaar om te gebruiken voor een statistisch-methodologisch verantwoorde bijschatting van ontbrekende gegevens. Een R^2 van 0,95 houdt in dat het gebruikte model 95 procent van de variantie in de responsdata rond de regressielijn kan voorspellen.

Om de betrouwbaarheid van de modellen te verhogen, is een correctie uitgevoerd op uitbijters: bedragen die uitzonderlijk hoog of laag waren en de verklarende kracht van het model duidelijk verminderden. Deze uitbijters zijn geïdentificeerd aan de hand van hun afstand ten opzichte van de regressielijn: als de afstand van een punt minimaal 3 keer zo groot was als gemiddeld voor de hele populatie, werd het punt beschouwd als uitbijter. Voor de uitbijters is het bedrag zoals ingevuld in de enquête vervangen door de voorspelde waarde $y_i = a + bx_i$ plus een correctiefactor ter grootte van maximaal 2 maal de standaarddeviatie σ . Hierdoor worden de uitbijters in feite op een willekeurige positie in het 95%-betrouwbaarheidsinterval geplaatst.

Tabel 1. Kwaliteit regressiemodellen naar cluster bijzondere bijstand¹⁾

	R ²	a	b
Totaal	0,98	- 31 585	1,22
<i>Cluster</i>			
directe levensbehoeften	0,98	1 837	0,96
voorzieningen voor het huishouden	0,99	- 769	1,14
voorzieningen voor wonen	0,99	2 240	1,04
voorzieningen voor opvang	0,99	- 26	1,03
kosten uit maatschappelijke zorg	0,83	x	x
financiële transacties	0,97	2 604	1,07
uitstroombevordering	0,98	118	1,00
medische dienstverlening	0,99	281	1,00
overige kostensoorten	0,96	- 535	1,04
kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand	0,87	x	x
individuele inkomenstoelage	0,80	x	x
individuele studietoelage	0,77	x	x
collectieve aanvullende ziektekostenverzekering	0,05	x	X

Bron: CBS.

¹⁾ Voor de dikgedrukte regels geldt dat het regressiemodel voor de betreffende clusters van onvoldoende kwaliteit was ($R^2 < 0,95$).

Het bleek niet mogelijk om betrouwbare uitkomsten te schatten voor 5 clusters:

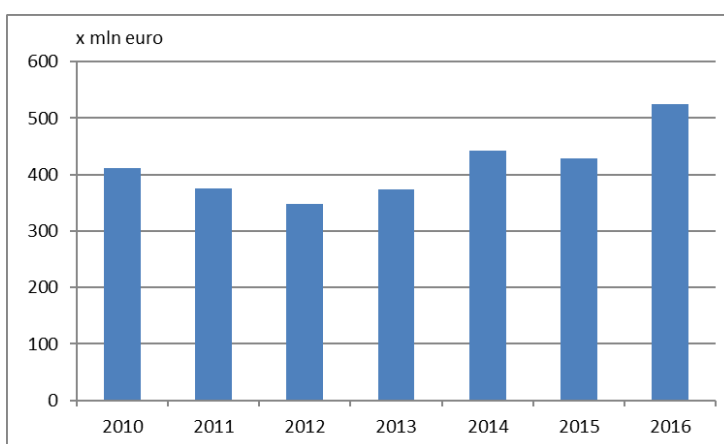
- Kosten uit maatschappelijke zorg;
- Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand;
- Individuele inkomenstoelage;
- Individuele studietoelage;
- Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering.

Voor deze categorieën was de kwaliteit van de regressiemodellen te laag om deze te gebruiken voor het schatten van uitkomsten voor de non-respons, ook na correctie van de uitbijters. De R^2 liep voor deze modellen uiteen van 0,05 voor het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering, maar geen bijzondere bijstand tot 0,87 voor het cluster Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand. De lage R^2 van het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering is te verklaren door het feit dat het opgegeven bedrag voor dit cluster in de BUS vaak rond de 0 ligt (weinig variantie), op basis hiervan kan geen goede voorspelling worden gemaakt.

4.3 Bedragen aan bijzondere bijstand in 2016

Uit het onderzoek blijkt dat de Nederlandse gemeenten in 2016 in totaal 525 miljoen euro aan bijzondere bijstand hebben uitgegeven. Dit bedrag is inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura. De uitgaven aan bijzondere bijstand in 2016 waren 23 procent hoger dan in 2015, toen het totaalbedrag uitkwam op 428 miljoen (zie figuur 1).

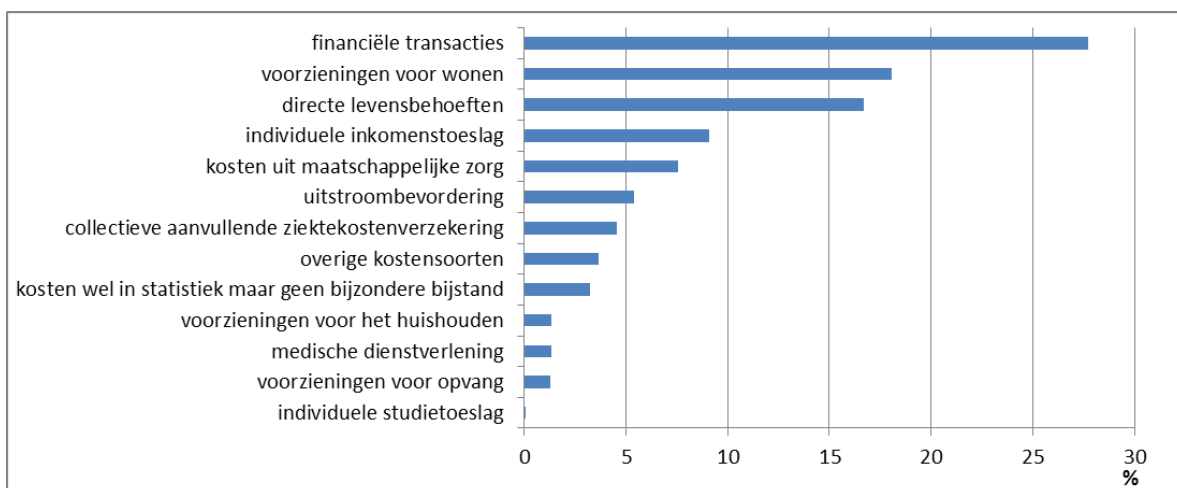
Uit de opmerkingen van de extra uitvraag blijkt dat gemeenten zich in deze stijging van de kosten van bijzondere bijstand herkennen. Veel gemeenten gaven aan dat met name de kosten voor statushouders en bewindvoeringskosten in 2016 flink zijn gestegen.

Figuur 1. Totaal uitgekeerd bedrag aan bijzondere bijstand, per jaar

De som van de clusterbedragen behoort gelijk te zijn aan het totaalbedrag bijzondere bijstand. Hiermee wordt voldaan aan de eis van consistentie. Door inconsistenties in de opgaven van de extra uitvraag klopte deze relatie niet precies. Daarom zijn, voor het verkrijgen van volledige consistentie, de clusterbedragen van de gemeenten vermenigvuldigd met een correctiefactor om te zorgen dat de som van de afzonderlijke clusterbedragen overeenkomt met het totaalbedrag bijzondere bijstand.

In 2016 werd het grootste bedrag uitgegeven aan het cluster Financiële transacties: 153 miljoen euro (zie figuur 2). Ook ging een groot deel naar Voorzieningen voor wonen: 96 miljoen euro. De vier grootste gemeenten van ons land hebben in totaal 109 miljoen euro aan bijzondere bijstand uitgegeven. Dat komt overeen met 21 procent van het totale bedrag dat is uitgegeven aan bijzondere bijstand.

Figuur 2. Aandelen uitgaven bijzondere bijstand per cluster, 2016

In tabel 2 (volgende bladzijde) zijn voor alle clusters de geschatte bedragen op basis van de uitvraag weergegeven, alsmede de bedragen vanuit de BUS en de verhouding hiertussen. Voor 5 clusters konden geen betrouwbare uitkomsten worden geschat voor de non-respons. Daarom zijn de bedragen voor deze uitkomsten gebaseerd op de bedragen vanuit de extra uitvraag en de bedragen vanuit de BUS. Deze clusters zijn dus niet opgehoogd voor de non-respons. Omdat de bedragen die de gemeenten in 2016 opgaven in de vragenlijsten, gemiddeld 18 procent hoger waren dan de BUS-bedragen, leidt deze benaderingsmethode waarschijnlijk tot een onderschatting van de werkelijkheid.

Wat net als vorig jaar opvalt, zijn de relatief hoge uitkomsten voor het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering in vergelijking met de BUS. Waarschijnlijk komt dit doordat de BUS voor dit cluster geen goed beeld geeft van de daadwerkelijk gemaakte kosten in 2016. Vanuit verschillende gemeenten zijn er gedurende 2015 en 2016 namelijk signalen binnengekomen dat zij de kosten voor dit cluster niet correct konden rapporteren in de software. Daarnaast kan het voorkomen dat gemeenten afspraken maken met verzekeraars waarbij de gemeenten, bijvoorbeeld in verband met de aanvullende ziektekostenverzekering, jaarlijks een groot bedrag betalen. Dit bedrag is bestemd voor een aantal bijstandsontvangers in de betreffende gemeente, waardoor deze premie niet op persoonsniveau geregistreerd wordt. Dit leidt in de BUS tot een onderschatting van zowel het aantal verstrekkingen bijzondere bijstand, als van het daaraan totaal uitgegeven bedrag. Maar in dergelijke gevallen kunnen deze gemeenten wel het totaal betaalde bedrag voor dit cluster opgeven in de extra uitvraag van dit onderzoek.

Zoals genoemd in paragraaf 3.2.1, gaan de regressiemodellen die gebruikt zijn voor het schatten van het totaalbedrag en de clusters bijzondere bijstand van de non-respons, gepaard met een zekere onzekerheidsmarge. Zoals blijkt uit tabel 2, zijn de onzekerheidsmarges van de uiteindelijke uitkomsten klein. De marge voor het cluster Overige kostensoorten was het grootst, maar het ging hierbij om slechts 0,20 procent.

Tabel 2. Uitgaven bijzondere bijstand naar cluster, 2016¹⁾

	Extra uitvraag	BUS	Verhouding	Marge (%)
<i>x mln euro</i>				
Totaal uitgekeerd bedrag	525	444	1,18	0,07
<i>Cluster</i>				
directe levensbehoeften	74	76	0,97	0,07
voorzieningen voor het huishouden	8	7	1,14	0,16
voorzieningen voor wonen	96	93	1,03	0,06
voorzieningen voor opvang	5	5	1,01	0,10
kosten uit maatschappelijke zorg	26	26	1,03	-
financiële transacties	153	138	1,11	0,10
uitstroombevordering	19	20	0,98	0,08
medische dienstverlening	6	6	1,02	0,09
overige kostensoorten	19	17	1,12	0,20
kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand	16	13	1,23	-
individuele inkomens toeslag	55	39	1,43	-
individuele studietoelage	1,1	0,8	1,40	-
collectieve aanvullende ziektekostenverzekering	46	4	11,23	-
kosten beschermingsbewind ²⁾	101	-	-	-
kosten woninginrichting ²⁾	49	-	-	-

Bron: CBS.

1) Dikgedrukte bedragen zijn niet opgehoogd wegens een te grote variantie in het regressiemodel. Deze zijn dus gebaseerd op de respons, voor zover beschikbaar en anders op de bedragen vanuit de BUS.

2) Voor de kosten beschermingsbewind en woninginrichting zijn geen bedragen beschikbaar vanuit de BUS. Voor deze posten is dan ook een andere methode gebruikt om te compenseren voor de non-respons.

4.4 Kosten beschermingsbewind en woninginrichting

In het huidige onderzoek zijn, overeenkomstig met het onderzoek over 2015, de kosten die gemeenten maken voor het beschermingsbewind in kaart gebracht. Daarnaast is in het huidige

onderzoek voor het eerst een vraag opgenomen over de kosten die gemeenten maken voor woninginrichting.

4.4.1 Beschermingsbewind

Na ophoging volgens bovengenoemde methode blijkt dat de Nederlandse gemeenten in 2016 in totaal 101 miljoen euro hebben uitgegeven aan beschermingsbewind (tabel 2). Dit is een stijging van 18 procent ten opzichte van uitgaven in 2015. De verhouding tussen het totale bedrag aan bijzondere bijstand en beschermingsbewind lag zowel in 2016 als in 2015 op 20 procent.

De gemiddelde uitgave aan beschermingsbewind lag op 369 duizend euro en de mediaan lag op 128 duizend euro, maar de bedragen variëren sterk tussen gemeenten. Ongeveer 85 procent van de berichtgevers gaf aan dat de kosten voor het beschermingsbewind deel uitmaken van het cluster Financiële transacties en ongeveer 10 procent van de berichtgevers noemde het cluster Kosten uit maatschappelijke zorg.

4.4.2 Woninginrichting

Nederlandse gemeenten blijken in 2016 na ophoging in totaal 49 miljoen euro te hebben uitgegeven aan woninginrichting, dit is ongeveer 9 procent van het totale bedrag dat in 2016 besteed is aan bijzondere bijstand. De bedragen per berichtgever liepen sterk uiteen, met een gemiddelde van 170 duizend euro en een mediaan van 78 duizend euro. Het overgrote deel van de kosten aan woninginrichting blijkt deel uit te maken van het cluster Voorzieningen voor wonen, 95 procent van de berichtgevers geeft dit aan.

Omdat de categorieën kosten beschermingsbewind en kosten voor woninginrichting niet zijn geschat met het regressiemodel, zijn hiervoor geen marges berekend.

5. Conclusie: extra uitvraag

Van de 477 gemeentelijke eenheden heeft 83% een ingevulde uitvraag teruggestuurd. Uit deze uitvraag bleek dat Nederlandse gemeenten in totaal 525 miljoen euro hebben uitgegeven aan bijzondere bijstand. Het gaat hier om een bedrag inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura. Het in 2016 uitgegeven bedrag was 23 procent hoger dan in 2015, toen de gemeenten 428 miljoen euro uitgaven aan bijzondere bijstand. De uitgaven aan bijzondere bijstand in 2016 zijn onderverdeeld in 13 clusters. Het grootste bedrag werd uitgegeven aan het cluster Financiële transacties: 153 miljoen euro. Voor 5 clusters bleek het niet mogelijk om de ontbrekende bedragen aan bijzondere bijstand bij te schatten, omdat de kwaliteit van de modellen niet voldoende was.

Kosten in het kader van woninginrichting en beschermingsbewind zijn dit jaar als aparte categorie opgenomen in de extra uitvraag. Gemeenten hebben in 2016 in totaal 101 miljoen euro uitgegeven aan het beschermingsbewind en 49 miljoen euro aan woninginrichting. De meeste gemeenten rekenen de uitgaven in het kader van beschermingsbewind in de BUS onder het cluster Financiële transacties, maar ook het cluster Kosten uit maatschappelijke zorg werd genoemd. Uitgaven met betrekking tot woninginrichting werden door de meeste gemeenten onder het cluster Voorzieningen voor wonen gerekend.

Bijlage 1. Vragenlijst extra uitvraag bijzondere bijstand

Uitgaven aan bijzondere bijstand 2016

Gemeente:

Bedrag	Is dit bedrag volledig:*		Indien nee →	Volledig bedrag
	Ja	Nee		
Totaal bedrag Bijzondere Bijstand (kenmerk 17 alle clusters, a tot en met m)**	<input type="text"/>	<input type="text"/>		<input type="text"/>
Bijzondere Bijstand naar cluster Bijzondere Bijstand				
Directe levensbehoeften (kenmerk 17, cluster a)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Voorzieningen voor huishouden (kenmerk 17, cluster b)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Voorzieningen voor wonen (kenmerk 17, cluster c)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Voorzieningen voor opvang (kenmerk 17, cluster d)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Kosten uit maatschappelijke zorg (kenmerk 17, cluster e)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Financiële transacties (kenmerk 17, cluster f)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Uitstroombestemming (kenmerk 17, cluster g)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Medische dienstverlening (kenmerk 17, cluster h)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Overige kostensoorten (kenmerk 17, cluster i)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand (kenmerk 17, cluster j)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Individuele inkomensvoorslag (kenmerk 17, cluster k)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Individuele studietoelagen (kenmerk 17, cluster l)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>
Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering (kenmerk 17, cluster m)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Indien nee →	<input type="text"/>

Kosten beschermingsbewind (kenmerk 17)
 Bij welk cluster heeft u deze kosten ondergebracht? Kies uit a tot en met m. U kunt meer dan één cluster opgeven. Geef a.u.b. ook het totale bedrag aan.

Cluster Bedrag

Kosten woninginrichting (kenmerk 17)
 Bij welk cluster heeft u deze kosten ondergebracht? Kies uit a tot en met m. U kunt meer dan één cluster opgeven. Geef a.u.b. ook het totale bedrag aan.

Cluster Bedrag

Opmerkelijk grotere/kleinere uitgaven aan bijzondere bijstand

Is er in 2016 opmerkelijk meer uitgegeven aan bijzondere bijstand dan in 2015? Zo ja, waarom?

Is er in 2016 opmerkelijk minder uitgegeven aan bijzondere bijstand dan in 2015? Zo ja, waarom?

Opmerkingen (bijvoorbeeld in het kader van kosten beschermingsbewind of woninginrichting):

*) S.v.p. betreffende groene vakje aankruisen met een "x"

**) Kenmerk 17 betreft het cluster bijzondere bijstand.